

"פתאום אני פועם לקצקץ:

רוצה לחיות, רוצה לחיות, רוצה לחיות. הו שמחה!" (7)

בהמשך, אביא מדברי פרויד מחיבורו "על החלום", אותו כתב בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, כשמנקה אותו בליבו אמונה ותקווה: "רק לאחר שנתגבר על האבל, ניווכח לדעת שלמרות שהניסיון לימד אותנו עד כמה שבירים הם קנייני התרבות, הרי שהערכתנו אותם בעינה עומדת. את כל שהרסה המלחמה נשוב ונקים, ואולי אפילו על יסודות איתנים ומאריכי ימים יותר מבעבר". (8)

אסיים עם אחד משיאי התרחבות הלב שניתן להעלות על הדעת: טיפה מדברי רייצ'ל וג'ון גולדברג פולין, ברגעים הקשים ביותר בחייהם, בהספידם את בנם הירש, שנרצח בשבי, כנראה ב-30.9.24. נימה אישית שהלמה בנו, ובנדיבותה הפכה קולקטיבית. טיפה שיש בה עולם ומלואו, ורוחבה מעניק לכולנו היריון של הלב:

אמו רייצ'ל: "אני יודעת שאתה פה בלב שלי, אני רק אצטרך ללמד את עצמי להרגיש אותך באופן אחר".

אביו ג'ון בסוף דבריו: "עוד לא אבדה תקוותנו".

ספרות:

1. פסואה פ. (1934). מסר. תל-אביב, הוצאת הבה לאור, 2024.
2. פרויד ז. (1915). תרבות ללא נחת. בתוך: תרבות בלא נחת ומסות אחרות. דביר, תל-אביב, 2009.
3. טל ר., בר-עם מ., לצלם ולשכוח: רן טל אחרי מיכה בר-עם. אוצרות: ד"ר נעם גל. מוזיאון תל-אביב, 2022.
4. בהר א., לגדל תינוקות. בתוך: שירים לאסירי בתי-הסוהר. הוצאת אינדיבוק, תל-אביב, 2016.
5. גורן מ., פסיכואנליזה של הרוע. תל-אביב, רסלינג, 2023.
6. דרידה ז. (1930). נפתולי בבל. עמ' 109. תל-אביב, רסלינג, 2002.
7. וייכרט ר., שירים לדר. קשב לשירה. 2009.
8. פרויד ז. (1915). על החלום. שיחות, ח' (3): יוני, 1994.

מירב רוט

אהבת-אמת באהבת האמת

תל-אביב: הוצאת עלמא, 2023, 51 עמ'.

ד"ר רוני אלפנדרי¹

א הבה ואמת, צמד מילים וביניהן יקום שלם של חוויות אנושיות אישיות, בין-אישיות וחברתיות. בספר קטן מימדים וייחודי של מירב רוט שיצא בשלהי 2023, לוקחת רוט שני מושגי יסוד אלה ומרכיבה ביניהם מארג עשיר ורבוד משמעויות.

כמו צמדי מושגים אחרים, לדוגמה, חופש וצדק של אלבר קאמי, עצם הבאתם יחד למישור משמעות אחד מכניס

¹ אונ' חיפה.

alfandary@gmail.com

את הקורא לרצף אסוציאטיבי מפרה ומאתגר. האומנם שני מושגים אלה נמצאים בשני קצוות מנעד מדומיין כלשהו? או אולי מרכיבים ביניהם שלמות אחדותית כמו סמלי הין והיאנג הסיניים? ואולי מייצרים ספירלה אין-סופית שמטלטלת את הקורא ומייצרת משמעויות חדשות המזינות את הנפש?

הספר יצא לאור לפני השבעה באוקטובר 2023, ולכן כמובן לא יכול היה להתייחס לאירועים הקטסטרופליים שלאורם (או חשכתם) אנו עדיין סבים סביב עצמנו בחיפוש אחר נקודות אחיזה. פרופ' רוט עצמה היא דמות מוכרת ומוערכת במעגלים הפסיכואנליטיים והתרבותיים בישראל. רעיונותיה ופרסומיה בחקר התרבות זכו להכרה רבה בשנים האחרונות. כמו רבים מאיתנו, בשבעה באוקטובר היא נחלצה מכורסת המטפלת ויצאה לשטח בו היא הקימה מערך טיפולי ראשוני עבור ניצולי הזוועות. פעולתה בשדה הזו ממשיכה גם היום, ואותה חלקה עימנו כפלטפורמות שונות.

הפרק הראשון של ספר צנוע ועוצמתי זה נפתח בהגדרה ברורה וחדה של המשימה איתה מתמודדת רוט. "במרכז הקושי לאהוב מצוי הפרדוקס של התלות. אני תלויה באחר, והאחר מוגדר דרך היותו לא-אני... אני תלויה באהובי, הייתי רוצה לדעת אותו לאשורו כדי לנבא מה צפוי לי כשאני תולה בו את יחבי. אלא שבאחרותו יש מימד של מסתורין וידי לעולם לא יקיפו את מלוא כוליותו" (עמ' 17).

משפטים אלה, המהדהדים את המשנה ההגליאנית, הגורסת שכדי להיות מוכרים על-ידי האחר, עלינו בו-זמנית להכיר בשלמותו ונפרדותו של האחר, מבהירים הן את התשוקה לאמת והן את התרחקותה מאיתנו כשאנו נמצאים בשדה האהבה.

כדי לאהוב באמת, האם עלינו להיות מסוגלים לסלוח לאחר שאותו אנו אוהבים גם כשהוא חוטא וחורג מהאמת שאנו מחזיקים? כיצד נוכל לאהוב אדם שהאמת שלו מביאה אותנו לחוויות קיומיות מאתגרות?

הפרק השני, על שמו קרוי הספר, נפתח במילים: "מה יכריע את הכף לטובת ניצחון האהבה? התנאי הראשון והמרכזי שאני מציעה... לאהבת-אמת הוא אהבת האמת. אילו הייתי צריכה לנסח משפט אחד שמכיל את התורה כולה, ייתכן שזה המשפט שבו הייתי בוחרת. התנאי שיכריע את הדרך שבה יבחר האהוב לצעוד בגן השבילים המתפצלים של האהבה הוא הנכונות שלו למגע עם האמת" (עמ' 23).

פרופ' רוט, פסיכולוגית קלינית ופסיכואנליטיקאית מנחה, משתמשת בסוגת המסה כדי להתמודד עם פרדוקסים כאלה ואחרים המוכרים לכל אחד ואחת מאיתנו, העסוקים בשאלות האהבה והאמת. כיצד ניתן לקיים אהבה שבמרכזה תלות עזה יחד עם רצון עז לא פחות לנפרדות? כיצד מגשרים על הפער, הנחוזה לעתים כתהום מאיימת, בין פנטזיית האהבה למציאות של יחסים בוגרים, הכוללים אמיתות קיומיות שהאהוב ניחן בהן, כפגעי הגיל, רגעים פוגעניים וחולשות אנושיות? "כל עוד אין האדם נכון להכיר באמיתות הללו ולשאתן כחלק מקיומו, הוא ישנא גם את כל גילומיהן במושא אהבתו" (עמ' 26). בשפה מדוייקת ובהירה להפליא מתמודדת רוט עם שאלות אלו ואחרות בשנינות

אורנה וייס פעם בלעתי ציפור

תל-אביב: הוצאת עמדה, 2024, 84 עמ'.

ידידה טורקניץ¹

הזדמנות לשקוע בספר של אורנה וייס "פעם בלעתי ציפור" נחווה כמתנה נדירה בימים אפלים אלה. שיריה עוררו בי עצב, כאב, געגוע, וגם פליאה וחיוך. דמעתי וליבי נשבר. הרגשתי לרגע, לאחר זמן רב, קצת פחות בודדה. "מעטים ספרי השירה שמעזיזים להישיר מבט כה צלול אל הכאב והפלא שבחיים" כותב יקיר בן-משה, עורך הספר (1), ואני מזדהה עם אמירתו. זהו ספר שיריה השני של וייס, מטפלת במוסיקה, פסיכותרפיסטית ותלמידה ממשיכה בתוכנית "מצבים מנטליים ראשוניים" באונ' ת"א. על אף שזהו ספר אישי, מצאתי בו מישהי הדוברת את שפתי ומשמיעה מקולי. בשנה מאז ה-7.10 התעוררה בי תקווה לנוכח כוחות החיים והיצירתיות השופעת משירה זו, הצומחת מאזורי שבר עמוקים: ינאי, בן זוגה של הכותבת, נהרג ב-2003 בפיגוע ב"מייקס פלייס" בת"א; רישומים חדים שהותירו בה חוויות השואה של הוריה מתוארים בפירוט בשני ספריה – אנו פוגשים בת, ילדה, נערה צעירה מאוהבת. האשה הבוגרת, אם, מטפלת, נוכחת-נעלמת ברקע. בחירה זו מזמינה את הקוראת לחזור לרבדים מוקדמים בנפשה ולהתבונן מעמדה ילדית, לרגעים תמימה, על העבר וההווה הנפרשים בשירים. הספר כתוב כממואר, מורכב משישה שערים, המתארים פרקי חיים, זיכרונות, אובדן וגעגוע – דיאלוג פנימי, אישי: "אני אומרת לי בלחש ומקשיבה/אוזני כרויות פנימה/מי עוד מדבר?", לצד יצירות וחושניות חריפה, תשוּקת חיים עמוקה "טרופי דעת ותאבי חיים", מתוארים רגעים של ריק והיעדר "האין שקוף יותר". השער הראשון והאחרון כוללים שיר אחד בלבד, כך שהספר נמתח בין "נרקיסוס", הפותח את הקובץ, בו תוהה המשוררת על זכותה להשמיע קול, דרך חיפוש קולה לאור אירועי חיים, ועד לשיר האחרון "הקול הכי פנימי", שבו היא מכירה שיש לה קול וזכותה/חובתה להשמיעו. ניתן לחוש בהתפתחות מנימה מתנצלת: "נרקיסוס זה לא רק האוהבים את יופיים/וטובעים בביצת ההתמוזגות" לתוקף פנימי: "וקולי/קולי לא שוקט./בערה מחממת את גזרי מיתרי/יש לי מה לומר/יש לי מה".

השער השני: "בגבוהה שבמדורות", כותרתו לקוחה מהמשורר הצ'יליאני פבלו נרודה, עוסק ישירות בטיפול הפסיכואנליטי שעוברת הכותבת. תיאורי הטיפול הם המשך דיאלוג פנימי שהיא מנהלת, באמצעות המטפלת. השער השלישי: "לב צינת הנהר", משרטט זיכרונות ילדות של האב, שאותם היא מנסת בתכסיס היפוך זמן: "אני זוכרת את הכפר (בו) לא גרתי מעולם" ... "אני זוכרת איך היית ילד קטן". המשוררת

ובעומק, המאפיינים את כתיבתה, ומסכמת: "התנועה אל עבר האמת היא אם כן תנועה אל עבר האהבה" (עמ' 27).

הפרק השלישי, "השחר האחר – אהבת האחרות", משרטט באופן פואטי (וקצר כמעט כשיר) את כוחו המאיים, אך גם המושך, של האחר שתמיד חומק מאחיזתנו המלאה. רוט מציעה באופן משכנע שעלינו לוותר על המשאלה לדעת את האחר עד תומו ולהוציא את אחרותו מתחום השליטה, הכיבוש וההחפצה, לטובת העונג להתחקות עד אין קץ אחר הסוד הצפון בו.

ובפרק הרביעי, המציג את הפרדוקס בין היצר לתביעה האתית, נוגעת רוט בשאלת המיניות שאין מרבים לכתוב על תנאי מימושה במונחים פסיכואנליטיים, וכותבת: "אהבה אינה מתקיימת רק בין ספרי השירה המונחים על המדפים הגבוהים בספרייה. היא לא התרחשות רוחנית או מוסרית בלבד. האהבה היא פרקטיקה. היא מוטחת יום אחר יום אל דרכי האספלט הלוהטות של החיים. רק כאשר היצירות, על החלקים התוקפניים ורבי העוצמה שבה, אינה נחווית כהרסנית, מתאפשרת אהבה מלאה תשוּקה" (עמ' 34). היבט זה יקבל המחשה בדוגמה הקלינית המופיעה בתום פרישת תנאי האהבה שזכינו לה.

רוט, הנשענת על משנתה התיאורטית של מלאני קליין, כבר פרסמה לא מעט בשדה המחקר התרבותי, במפגש הבין-תחומי בין ספרות לפסיכואנליזה, תוך שימוש במתודה הפסיכואנליטית כדי להעמיק ולבאר את הבנתנו של הנפש והחברה. ספרה הקודם: "מה קורה לקורא?" שפורסם ב-2017, הציע מתודה בין-תחומית בעזרתה ניתן להבין את המתחולל בנפש הקורא בפוגשו יצירות ספרות. בספר הנוכחי ממשיכה רוט להישען על המתודה הפסיכואנליטית הקליניאנית ומציגה את עיקרי רעיונותיה ביחס לאהבה באופן מעורר מחשבה וחדשני.

מעבר לכך, בספר הנוכחי היא אף מציעה כמה ניסוחים מחדש למושגיה המרכזיים של קליין, ובכך מגגישה תיאוריה זו לקורא העדכני. את המושגים הקליניאניים המוכרים של 'העמדה הפרנואידית-סכיזואידית' ו'העמדה הדפרסיבית', מנסחת רוט מחדש כ'העמדה המסרבת למציאות' ו'העמדה המסכינה למציאות', ובכך מפיחה רוח רעננה במושגים שכה שגורים בז'ארגון המקצועי, עד שהתרחקנו מהבנתם החוויתית ממש (עמ' 18). בנוסף, היא מביאה גרסה חדשנית למושג 'נרקיסטיות' וכותבת אותו "נרקיסיות", ובכך משמרת את יופי המילה בעברית ומעניקה לה רובד לא פתולוגי (עמ' 25). אהבת האמת בעברית משתלמת כאן בהחלט.

כל אחד מפרקי ספר קצר, תמציתי ומדויק זה, מאפשר לרוט להמחיש את נפתלות הדרך לאמת והאתגרים האתיים הניצבים בה. הספר כתוב בצורה רכה מחד, ומדויקת מאוד מאידך. הוא קריא ביותר ומומלץ מאוד לכל אדם, בין אם איש טיפול או לא. במיוחד בעת הנוכחית, הוא עשוי להביא מעט נחמה ומזור לנפשות הדואבות במציאות החדה בה אנו חיים.

¹ מרכז ויניקוט בישראל; החברה הפסיכואנליטית בישראל. yedida.22@gmail.com